

УДК 159.923.2

ПЕТРОВСЬКА Інга Ростиславівна

*кандидат технічних наук, доцент кафедри психології
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Громадянська ідентичність розглядається як соціально-психологічний конструкт, що виникає в процесі суб'єктивного відображення і активної побудови громадянином соціальної реальності. В цій соціальній реальності важливими є спільнота громадян та держава з її організаційним середовищем, які повинні задавати загальні життєві цінності, орієнтувати в навколишньому світі, поставляючи відносно впорядковану інформацію, формувати почуття захищеності, сприяти психологічному благополуччю, самореалізації тощо. Оскільки громадянська ідентичність відображає уявлення особистості про приналежність до спільноти громадян, державного утворення, структур громадянського суспільства, а також уявлення про самі ці утворення та структури, перспективною для її дослідження вважаємо теорію соціальних репрезентацій.

Ключові слова: ідентифікація, громадянська ідентичність, конструювання реальності, соціальні репрезентації, дискурсивний аналіз.

Постановка проблеми. Майбутнє української держави, її зміцнення і подальший стратегічний розвиток неможливий без сформованої, розвинутої і стійкої громадянської ідентичності самих громадян. Невизначеність, нестійкість згаданої ідентичності становить пряму загрозу національній безпеці, оскільки зумовлює психологічну толерантність громадян щодо різних видів зовнішньої агресії – від прямого військового вторгнення на територію держави до виявів економічної та інформаційної війни.

Підвищення гостроти соціальних проблем, характерне для останніх років і частково зумовлене війною на Сході України, не може бути мінімізовано лише зусиллями державної влади. Необхідними є консолідовані та скоординовані дії громадянського суспільства, яке знаходиться ще в процесі формування. Воно ж має допомогти державній владі визначити напрям і модель такого стратегічного розвитку держави, що дав би змогу максимально убезпечити громадян від ризиків та небезпек, якими рясніє сьогоднішня. Психологічним підґрунтям створення громадянського суспільства є громадянська

ідентичність кожної окремої особистості – самовизначення себе як громадянина конкретної держави і самоприйняття такої іпостасі власного Я.

Наявна криза української громадянської ідентичності (Т. Бевз, А. Карась, Л. Сокурянська, Н. Хазратова) унеможливило створення і розвиток громадянського суспільства, а разом з тим – і організоване конструктивне розв'язання багатьох соціальних проблем. Вона призводить до високої еміграційної готовності (нерідко замаскованої під трудову, навчальну, шлюбну міграцію), яка також є істотною проблемою нашого суспільства. Такого роду еміграція є насправді «втечею від держави»; у деяких випадках вона становить собою деструктивну компенсацію нереалізованості власної громадянськості.

Отже, громадянська ідентичність лежить в основі побудови консолідованого громадянського суспільства, без якого розв'язання проблем опору зовнішній агресії і виходу з кризи є істотно ускладненим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому дискурсі можна виділити кілька провідних підходів до розуміння ідентичності. Ідентичність тлумачиться як *фундаментальна властивість особистості, як глибока, базисна, стійка умова соціального буття* (Р. Брубакер, Ф. Купер, К. Серуло, К. Келхоун, А. Мелуччі, Х. Фріес); як *особливий колективний феномен* (В. Блейхер, І. Крук, Д. Кемпбелл, М. Шериф, Б. Шеффер, Б. Шледер), *що означає фундаментальну і закономірну подібність членів певної групи або соціальної категорії* і проявляє себе в солідарності, в загальних диспозиціях, свідомості або колективних діях; як *продукт численних і конкуруючих дискурсів* (Р. Водак, К. Джерджен, Б. Девіс, Р. Харре, Дж. Поттер, Д. Едвардс, М. Везерелл, Дж. Шоттер), що спонукає розкривати нестійкий, багатоманітний і фрагментований характер сучасної «самості».

Ідентичність найчастіше трактують як феномен, який формується і розвивається за допомогою самовизначення щодо базових відносин Я з соціальним оточенням. Однак, виступаючи соціальним феноменом за своєю суттю, ідентичність має індивідуальну природу свого існування, індивідуальний зміст [1, с.113]. Для з'ясування змісту ідентичності сутнісним є розуміння того, що в загальному сенсі ідентифікація розглядається як процес становлення уявлень індивіда про себе і своє місце в світі.

Нові тенденції наукового аналізу ідентичності (М. Кастельс, Р. Дженкінс, А. Мелуччі, К. Келхоун, Д. Скотт, С. Хантінгтон, Ш. Муфф, А. Турен, М. Сомерс, Г. Гібсон, С. Холл, З.Бауман, О.Малінова, Г. Міненков, А. Саніна, В. Якубіна та інші), дозволяють

говорити про поетапне становлення нового підходу – «глобалістського конструктивізму». Він розглядає проблематику ідентичностей в їхньому взаємозв'язку з феноменом інформаційно-сервісної цивілізації, з процесами політичної, інформаційної та соціокультурної глобалізації початку XXI ст. [2, с. 80]. Нові теорії соціальних ідентичностей та ідентифікацій сфокусовано на глобальних трансформаціях та їх результатах, у центрі уваги відтепер – світові співтовариства, віртуальні спільності (без територіальних та часових констант), мобільність та ідентифікаційні процеси [3, с. 67].

Один з найвідоміших науковців сучасності, який спеціалізується в сфері теорії інформаційного (постіндустріального) суспільства, М. Кастельс, характеризує ідентичність як головне джерело смислів в умовах інформаційної глобалізації. Ідентифікація, на думку автора, є процесом розпізнавання соціальним актором себе і конструювання своєї свідомості на основі даного «культурного атрибута або мережі атрибутів» [4, с. 27]. Люди, на його погляд, організовують свої сенси не на основі того, що вони роблять, а на основі того, ким вони є, або на основі того, як вони уявляють, ким вони є, тобто на основі своєї ідентичності. Звідси значущим протиріччям процесу глобалізації М. Кастельс вважає протиріччя між ідентичністю та змінним світом, тобто *Я* і мережею атрибутів. У перманентних процесах ідентифікації в соціального актора є можливість зберігати (відновлювати) свою ідентичність; вона може трансформуватися (включаючи зміни ієрархії різних видів ідентичності) або актор може стояти перед завданням пошуку (усвідомленого чи ні), вибору та формування нових ідентичностей [5, с. 44].

У контексті процесів глобалізації феномен ідентичності обговорюється також Дж. Арнетом, Р. Дженкінсом, З. Бауманом, П. Бурдьє, Е. Гідденсом, Ю. Хабермасом. Так, на думку Е. Гідденса, ідентичність в постсучасних суспільствах постає як низка дилем самовизначення. Він виділив чотири наступні дилеми: уніфікація – фрагментація; безпорадність (відсутність можливостей) – різноманіття можливостей; наявність стійких авторитетів – самовизначення в умовах їхньої відсутності; опора на індивідуальний досвід – стандартизована поведінка, уподібнена до товарного ринку [6]. Глобалізація посилює процеси фрагментації, різноманіття можливостей, самовизначення при відсутності авторитетів і стандартизовану квазіринкову поведінку. Саме такою є характеристика глобальної ідентичності, тоді як на рівні локальної ідентичності можна спостерігати уніфікацію, скорочення можливостей, віру в авторитети і переважання індивідуального досвіду. Дж. Арнет, у свою чергу,

наслідками глобалізації вважає поширення дифузної ідентичності та формування бікультуральних ідентичностей (коли одна частина самоідентичності індивіда вкорінена в локальну, інша – в глобальну ідентичність, результатом чого є поява гібридних ідентичностей, і ця гібридність зростає, оскільки локальні культури змінюються під впливом глобалізації) [7].

Отже, в глобалізованому світі, який одночасно і зменшується, і збільшується (Д. Харві, Р. О'Брайан), і коли одночасно йдуть два процеси – уніфікація (уніфікуються речі, місця, процедури, інститути) і диверсифікація (диверсифікуються об'єкти, практики, думки) (Р. Дженкінз) актуалізується потреба аналізу закономірностей та механізмів становлення соціальної ідентичності, особливо громадянської ідентичності.

Метою статті є визначення перспективних теоретико-методологічних напрямків психологічного дослідження феномену громадянської ідентичності в сучасних умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Громадянська ідентичність становить собою самоототожнення з громадянином певної держави і водночас із членом громадянської спільноти певної держави. Відповідно, громадянську ідентичність можна розглядати як соціально-психологічний конструкт, що виникає у процесі суб'єктивного відображення і активної побудови громадянином соціальної реальності, в якій важливими є *держава* з її організаційним середовищем (образ держави, особливості взаємодії особистості з державою у вигляді різноманітних її інстанцій; інтеріоризація стандартів, закладених в аксіологічному просторі держави тощо) та *спільнота громадян* (референтність, громадянська свідомість, стереотипи тощо), які повинні задавати загальні життєві цінності, орієнтувати в навколишньому світі, поставляючи відносно впорядковану інформацію, формувати почуття захищеності, сприяти психологічному благополуччю, самореалізації тощо.

Основою сучасної теорії та методології вивчення соціальної ідентичності, а відтак і громадянської ідентичності, можна вважати соціально-конструктивістський підхід. Згідно даного підходу, ідентичність – це не постійна, одинична, загальна категорія, а рухлива, множинна, ситуативна і контекстна. Становлення ідентичності відбувається на рівні повсякденності.

Концепція соціального конструкціонізму представлена в роботах Ф. Барта, П. Бергера, К. Джерджена, Т. Лукмана, Т. Стефаненко та інших. Так, П. Бергер і Т. Лукман, спираючись на традицію Е. Дюркгейма, показують, що єдність (схожість, подібність) у

сприйнятті зовнішнього світу обумовлена суспільством. Предмети зовнішнього світу існують не самі по собі, а мають той сенс, який вкладає в них суспільство, і той, який в подальшому надають їм самі люди. Після того, як люди посвячені в цей смисловий зміст зовнішнього світу за допомогою соціалізації, вони стають повноправними учасниками подальшого колективного тлумачення реальності, однак можливість і навіть сама потреба по-своєму визначати зміст предметів зовнішнього світу є надзвичайно обмеженою. Причина тому криється не тільки в процесі соціалізації і міцності соціальних інститутів, але і в рутині повсякденних дій і перевагах звичних способів мислення [8, с. 104].

Процес становлення ідентичності П. Бергер і Т. Лукман характеризують, спираючись на теорію символічного інтеракціонізму Д. Міда. Перше знайомство з соціальною реальністю відбувається в процесі первинної соціалізації, коли соціальна реальність конструюється для людини значущими іншими. Первинна соціалізація завершується в той момент, коли дитина стикається з альтернативним зразком мислення і поведінки. Місце «значущого іншого» займає тепер «узагальнений інший», тобто суспільство [9, с. 90]. Вторинну соціалізацію можна трактувати як процес нашарування на первинну соціальну реальність і як інтерналізацію інституціональних або інституціонально обґрунтованих «підсвітів», що означає передусім інтерналізацію семантичних полів, які структурують буденні інтерпретації і поведінку у рамках інституціональної сфери. Крім того, потрібним є розуміння, оцінка, емоційне забарвлення цих семантичних полів [9, с. 93].

Одним із джерел конструювання громадянської ідентичності є еліти у своєму широкому розумінні, які впливають на суспільство через ідеологію. Ідеологію можна представити як систему, що включає міф про походження, який пояснює, легітимізує і надає цінність сучасності; домінуючий стереотип громадянської поведінки, який декларує правила і заборони щодо суспільного життя; бачення майбутнього, тобто цілі та ідеали, до яких еліта намагається вести суспільство [10]. Інструментом реалізації характеристик впливу будь-якої еліти у її широкому прояві виступає дискурс як певний хід ідей та їх інституціоналізація, втілення в соціальні результати, які мають вважатися головним проявом соціальної влади, а не просто засобом описування світу [12, с. 256]. Так, на думку Ю. Габермаса, сучасне громадянство постає системою дискурсивної комунікації, позбавленої етнічно-культурних залежностей, але поєднаної консенсусністю та раціональністю [13]. Влада дискурсу реалізується через механізми

контролю і примусу, ефективним засобом для чого є мова. В будь-якому суспільстві виробництво дискурсу одночасно контролюється, підлягає селекції, організується і перерозподіляється за допомогою деякого числа процедур [14, с. 50]. Так, процеси ідентифікації призводять до дуже конкретного зіткнення індивідів з владою, оскільки держава, як показали П. Бурдьє і М. Фуко, прагне монополізувати не тільки легітимну фізичну силу, але і легітимну символічну силу, наприклад, владу іменувати, ідентифікувати, категоризувати, встановлювати, що є що і хто є хто, починаючи з елементарного: паспорт, фотографія, підпис і т.д. Громадянська ідентичність почасти конструюється інститутами і дискурсами, що охоплюються дисциплінарними практиками. За допомогою реалізації дискурсу конструюються певні завдані зразки мислення, які інкорпорується в картину світу суб'єктів. Виступаючи внутрішнім утворенням, картина світу є частиною системи ідентичності особистості [10]. Формуючись під владою певного дискурсу, картина світу обумовлює становлення і громадянської ідентичності.

Що стосується методологічної основи вивчення структури і закономірностей функціонування громадянської ідентичності, то плідним, на наш погляд, є використання *теорії соціальних репрезентацій (уявлень)*. Завдяки своїм зв'язкам із мовою, ідеологією, символікою, соціальною уявою, а також своїй ролі в орієнтуванні поведінки людей соціальні репрезентації надають нового змісту і нову спрямованість соціальній та політичній психології.

Концепція, що отримала назву «теорії соціальних репрезентацій» була запропонована представником французької соціально-психологічної школи С. Московічі, який, в свою чергу, спирався на роботи Е. Дюркгейма та Л. Леві-Брюля. С. Московічі охарактеризував кінець ХХ - початок ХХІ ст. як справжню еру соціальних уявлень. Вони зобов'язані своїм походженням ЗМІ і завдяки їм же відіграють визначальну роль у створенні і розповсюдженні думок, ідей, цінностей і переконань. Багато уявлень, що виникають у людей не стільки індивідуальні, скільки соціальні. За С. Московічі, ми живемо в думаючому, раціональному суспільстві, яке активно структурує свою реальність через комунікації та інтеракції, створюючи загальні уявлення про неї. Створювані соціальною спільнотою уявлення про дійсність (соціальні репрезентації) фіксують реальність суспільних відносин, взаємовідносин з навколишнім світом даної конкретної спільності в певний період її історичного розвитку [15].

Соціальні репрезентації – це набір понять, переконань і пояснень, що виникають у повсякденному житті в процесі міжособистісних

комунікацій. Це цінності, ідеї, прийняті в суспільстві форми знання, що сприяють розумінню оточуючого світу і комунікацій у ньому [16, с. 4]. На думку С. Московічі, в суспільстві вони є еквівалентом міфів і систем вірувань традиційних суспільств; їх можна назвати сучасною версією здорового глузду. Їх розглядають як «мережі» ідей, метафор і образів навколо центральних переконань, які зберігаються в нашій колективній пам'яті [17, с. 24].

Соціальні репрезентації не є копією або віддзеркаленням навколишнього світу. З одного боку, теорія соціальних репрезентацій передбачає, що індивіди і соціальні групи створюють цю реальність шляхом взаємодії. З іншого боку, процес соціальних репрезентацій розглядається як засіб конструювання реальності [15]. На думку С. Московічі, репрезентації пояснюють реальність у межах певної когнітивної структури. Основною ознакою такої структури є трансформація інформаційних когнітивних елементів у «репрезентативно-образні». Люди не тільки деформують або вибірково сприймають будь-яку інформацію у відповідності до уявлень, які поділяють, але й сама реальність, з точки зору автора концепції, структурується на основі уявлень, що слугують своєрідними критеріями при намаганні дати відповідь на питання про реальність того, що відбувається.

Репрезентації не є лише ментальними чи когнітивними одиницями, вони відрізняються від інших когнітивних процесів та механізмів своєю соціальною природою. Виникнення та передача будь-якої репрезентації підпорядковується правилам соціального життя, саме тому, на думку Ж.-К. Абріка, будь-яку репрезентацію можна визначити як соціо-когнітивну конструкцію. Ця подвійна природа репрезентацій, що об'єднують у собі когнітивне та соціальне начало, дозволяє зрозуміти, чому репрезентації можуть бути одночасно раціональними та ірраціональними і чому вони можуть містити суперечливі елементи [18, с. 143]. Отже, репрезентації можна розглядати як форму соціальної реконструкції реальності. Реальність може бути представлена у вигляді ментальних образів (у такому випадку говорять про соціальні репрезентації) або виражена у мовленні (тоді мова йде про репрезентації соціо-дискурсивні) [18, с. 142]. Вони багатогранні й знаходяться в безперервному русі від індивідуального до соціального та від соціального до індивідуального, надаючи таким чином можливість для розуміння соціальних феноменів [19]. В основі індивідуальних думок і установок людини значною мірою знаходяться соціальні уявлення тієї спільності, до якої вона належить.

Послідовник С. Московічі, Ж-К. Абрік розробив концепцію, згідно якої структура соціальних репрезентацій представлена двома компонентами: *центральним ядром*, яке пов'язане з колективною пам'яттю, історією групи, її цінностями і нормами; яке є стабільним, стійким, не дуже чутливим до конкретного контексту; яке визначає гомогенність групи через консенсус і дозволяє визначати значення соціальних репрезентацій та їх організацію; *периферійною системою*, що забезпечує інтеграцію індивідуального досвіду кожного члена групи і підтримує її гетерогенність; вона рухлива, чутлива до певного контексту, несе в собі протиріччя, адаптується до конкретної реальності; допускає диференціацію змісту, оберігає центральне ядро від зовнішніх впливів. Центральне ядро і периферійні елементи – функціонують як єдине ціле [20]. Виділення центрального ядра репрезентацій спирається на такі кількісні критерії: рівень згоди членів групи з приводу важливості даної характеристики об'єкта репрезентацій; оцінка його характеристик для визначення об'єкта. Периферійна система соціальних уявлень покликана пояснити індивідуальні відмінності в процесі репрезентації. Вона більш мінлива, ніж центральне ядро, і тому дає можливість інтегрувати різні інформації та практики.

Варто зазначити, що масові комунікації, в тому числі пропагандистського характеру, поряд з повсякденною практикою і безпосереднім спілкуванням виступають простором, де локалізовані процеси соціальних репрезентацій – процеси когнітивно-конструктивного характеру, суб'єктами яких виступають соціальні спільноти. На сучасному етапі розвитку суспільства провідну роль у процесах соціальних репрезентацій відіграють медіа-комунікації.

Суспільні за своєю природою соціальні репрезентації можуть бути локалізовані як у думках окремих індивідів, так і в зовнішньому плані – в комунікаціях і соціальних практиках і як такі можуть вивчатися окремо – з широким залученням різних методів аналізу результатів діяльності та змісту текстів повідомлень.

Висновки та перспективи подальших розвідок. В епоху, коли відбувається трансформація суспільних цінностей, соціальних процесів та інститутів, зростає соціальна мобільність, що проявляється в частій зміні соціальних ролей і переміщенням у соціальному просторі, виникає необхідність розгляду проблематики ідентичностей в їх взаємозв'язку з феноменом інформаційно-сервісної цивілізації, з процесами політичної, інформаційної та соціокультурної глобалізації. Відтак, постає проблема, наскільки громадянська ідентичність може поєднати в собі риси абстрактності (неприв'язаності до характеристик

території, етносу, релігії) і водночас конкретності (тобто залишатися функціональною, дієвою, впливовою в контексті інших особистісних утворень). Феномен громадянської ідентичності необхідно вивчати в контексті швидкої, часом непередбачуваної динаміки, тенденції до абстрагування, утворення надгромадянських ідентичностей, і саме конструктивістська парадигма має для цього високий теоретичний і практичний потенціал. Положення про структуру соціальних репрезентацій можуть бути використані як методологічна основа розгляду структури громадянської ідентичності. Важливим є аналіз соціальних репрезентацій щодо таких категорій як «громадянин», «спільнота громадян», «громадянське суспільство», «держава», «історичне минуле» тощо. Визначення змісту ядра відповідних соціальних репрезентацій, обумовлених історичними, соціальними та ідеологічними умовами існування українського народу, визначає сферу наших подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Патырбаева К. В. Идентичность: социально-психологические и социально-философские аспекты: коллективная монография / К.В. Патырбаева, В.В. Козлов, Е.Ю. Мазур и др. – Пермь, 2012. – 250 с.
2. Бушуев В. В. Национально-государственная идентичность в современном мире и роль исторической политики в ее формировании (теоретико-методологический анализ) / В. В. Бушуев, В. В. Титов // Вестник "История и политология", 2011. – № 4. – С. 77-93.
3. Якубіна В. Л. Актуальні ситуації з ідентичністю та ідентифікаціями: медіологічна концептуалізація реєстрів / В.Л. Якубіна // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук, 2012. – № 21. – С. 66-69.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура : [пер. с англ. О. И. Шкаратана] / М. Кастельс. – М. : Государственный университет высшей школы экономики, 2000. – 608 с.
5. Покасова Е. В. Кризис идентичности в эпоху глобализации: утрата самости или обретение свободы? / Е. В. Покасова // Социальная философия, 2013. – С.43-47.
6. Giddens A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age / Anthony Giddens. – Stanford University Press, 1991. – 256 p.
7. Arnett J. The Psychology of Globalization / J. Arnett // American Psychologist, 2002. – Vol. 57. – P. 774-783.
8. Абельс Х. Интеракция, идентичность, презентация. Введение в интерпретативную социологию / Х. Абельс. – СПб. : Алетей, 2000. – 272 с.
9. Бергер П. Социальное конструирование реальности: трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман; пер. Е. Д. Руткевич. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.

10. Бацанова Ю. О. Соціальна ідентичність в ракурсі конструктивістської парадигми / Ю. О. Бацанова // Філософські проблеми гуманітарних наук. – К., 2009. – 500 с.
11. Hogg M. Social motivation, self-esteem and social identity / M. Hogg, D. Abrams // Social identity theory: Constructive and critical advances. – L.: Routledge, 1990. – P. 28-47.
12. Джери Д. Большой толковый социологический словарь : Основные термины и понятия по социологии. Т. 1 / Д. Джери, Дж. Джери; Пер. с англ. Н.Н. Марчук. – М. : Вече, 2001. – 543 с.
13. Габермас Ю. Умови громадянства : збірка статей / Юрген Габермас. – К. : Український Центр духовної культури, 2005. – 264 с.
14. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет / М. Фуко. – М.: Касталь, 1996. – 448 с.
15. Moscovici S. Notes towards a description of social representation / S. Moscovici // European Journal of Social Psychology. – 1988. – Vol. 18. – P. 211-250.
16. Бондаревська І. О. Посібник до вивчення курсу “Соціальна психологія”. Теорія соціальних репрезентацій як підхід до вивчення соціальної психології / І. О. Бондаревська, В. О. Михайленко. – Одеса: Одеська державна академія технічного регулювання та якості, 2012. – 24 с.
17. Бондаревська І. О. Теорія соціальних репрезентацій: актуальні напрями досліджень / І. О. Бондаревська, В. О. Михайленко // Вісник Одеського національного університету. – Т. 16 (11). – Одеса, 2011. – С. 19 – 30
18. Угрин Т.В. Поняття соціо-дискурсивної репрезентації та його основні характеристики / Т. В. Угрин // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 46(4). – С. 141-148.
19. Jovchelovitch S. Knowledge in context: Representations, community and culture / Sandra Jovchelovitch. – Routledge, 2007. – 211 p.
20. Abric J.-C. Central system, peripheral system: their functions and roles in the dynamics of social representations / J.-C. Abric // Papers on Social Representations. – 1993. – Vol. 2 (2). – P. 75-78.

И.Р. Петровская

ГРАЖДАНСКАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО АНАЛИЗА

Гражданская идентичность рассматривается как социально-психологический конструкт, полученный в процессе субъективного отражения и активного построения гражданином социальной реальности. В этой социальной реальности важны сообщество граждан и государство с его организационной средой, которые должны задавать общие жизненные ценности, ориентировать в окружающем мире, поставляя относительно упорядоченную информацию, формировать чувство защищенности, способствовать психологическому благополучию, самореализации. Поскольку гражданская идентичность отражает представления личности о

принадлежности к сообществу граждан, государственному образованию, структурам гражданского общества, а также представление о самих этих образованиях и структурах, перспективным для ее исследования считаем теорию социальных репрезентаций.

Ключевые слова: *идентификация, гражданская идентичность, конструирование реальности, социальные репрезентации, дискурсивный анализ.*

I. Petrovska

CIVIC IDENTITY: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ANALYSIS

Civic identity is seen as a socio-psychological construct that occurs in the process of subjective reflection and active construction of social reality by a citizen. In this social reality, community of citizens and the state with its organizational environment, which should set the general values of life, focus in the outside world supplying relatively structured information, generate a sense of security, promote psychological well-being, self-fulfillment, etc, are important. As civil identity reflects the idea of an individual about the affiliation to a community of citizens, public formation, civil society structures and ideas about these formations and structures, we consider the theory of social representations to be promising for its research. Determination of the core of social representations of categories such as "national," «community of citizens», «civil society», «state», «historical past», etc., due to historical, social and ideological conditions of the existence of the Ukrainian people is extremely important today, when the social and political values, social processes and institutions are being transformed, social mobility, which is manifested in frequent changes of social roles and movements in the social space, is increasing. It is necessary to consider the problems of civic identity in their relationship with the processes of political, informational and socio-cultural globalization: how civic identity can combine the features of abstraction (non-attachment to the characteristics of the territory, ethnicity, religion) and specificity (i.e. remain functional, effective, influential in the context of other personal formations). The phenomenon of civic identity should be studied in the context of rapid and sometimes unpredictable dynamics, trends towards abstraction, formation of super-civil identities, and that is constructivist paradigm that has this high theoretical and practical potential.

Keywords: *identification, civic identity, construction of reality, social representations, discourse analysis.*

Надійшла до редакції 28.09.2016 р.